

De potentiële arbeidsreserve in Vlaanderen: aanspreekbaar of niet?

Om het arbeidspotentieel in kaart te brengen wordt er traditioneel gekeken naar de werkloosheid. Echter, door de complexiteit van de arbeidsmarkt blijft hiermee heel wat potentieel arbeidsvolume buiten het vizier. In dit artikel gaan we na welke potentiële arbeidsreserve niet naar boven komt bij de klassieke arbeidsmarktindeling. Op basis van beschikbaarheid, zoekgedrag en arbeidswens wordt een reeks van indicatoren voorgesteld waarmee de potentiële arbeidsreserve stap voor stap wordt uitgebreid.

Van beschikbare naar potentiële arbeidsreserve

In het kader van de Europese 2020-strategie streeft Vlaanderen naar een werkzaamheidsgraad van 76% tegen 2020 bij de 20- tot 64-jarigen. In 2011 stond de werkzaamheidsgraad op 71,8%. Om de werkzaamheidsgraad op te krikken moeten meer mensen aan het werk. En om het totale arbeidsvolume uit te breiden kan bijkomend werk gemaakt worden van het 'opplussen' van deeltijdarbeid, bijvoorbeeld waar deeltijds werkenden te kennen geven dat ze meer uren zouden willen werken. Het is bijgevolg interessant om na te gaan waar er nog potentieel aan arbeid beschikbaar is voor inzet op de arbeidsmarkt. Om deze potentiële arbeidsreserve in kaart te brengen, maken we gebruik van de Enquête naar de Arbeidskrachten. We vertrekken van de bevolking op arbeidsleeftijd, meer bepaald de personen tussen 15 en 64 jaar. Volgens de gangbare definities wordt deze groep ingedeeld in twee categorieën: de beroepsbevolking en de niet-beroepsactieven (figuur 1).

De grootste groep omvat de beroepsbevolking of meer bepaald de personen die zich aanbieden op

de arbeidsmarkt, hetzij als werkenden, hetzij als werkzoekenden. We volgen hierbij de definities van de Internationale Arbeidsorganisatie (International Labour Organisation – ILO). Iemand wordt als werkend beschouwd indien de persoon in de referentieweek minstens een uur betaalde arbeid heeft verricht.

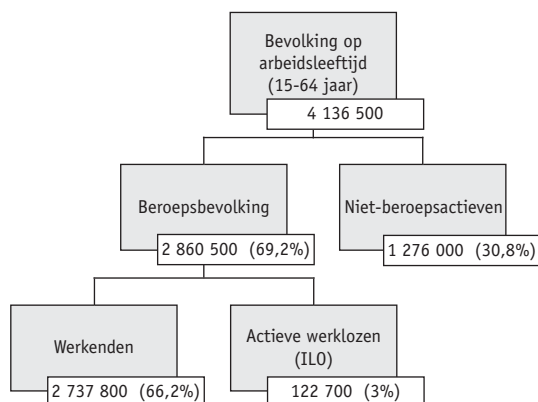
In 2011 waren 2 737 800 Vlamingen aan het werk, dit was 66,2% van de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar). Een persoon is volgens de ILO-definitie werkloos indien hij/zij geen werk heeft, de afgelopen vier weken actief gezocht heeft naar werk en onmiddellijk beschikbaar is voor de arbeidsmarkt (binnen de twee weken aan een nieuwe job kan beginnen). Daarbij worden ook de niet-werkenden gerekend die een job gevonden hebben die pas binnen drie maanden start. Vlaanderen telde in 2011 122 700 actieve werklozen, wat neerkwam op 3% van de bevolking op arbeidsleeftijd.

Naast de beroepsactieve bevolking zijn er de niet-beroepsactieven. Deze groep omvat de personen die niet tot de ILO-werkenden noch tot de ILO-werklozen behoren. In 2011 werd 30,8% van de bevolking op arbeidsleeftijd ondergebracht bij de niet-beroepsactieven, het ging om 1 276 000 personen.

Een veel gebruikte indicator om de arbeidsreserve in kaart te brengen is de werkloosheidsgraad. Deze indicator geeft aan hoeveel procent van de beroepsbevolking zich aanbiedt op de arbeidsmarkt, maar geen werk vindt. Het gaat hierbij om de werklozen volgens de hogervermelde ILO-definities, ook

Figuur 1.

De arbeidsmarktpositie van de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) in Vlaanderen, aantal en aandeel (%) van de bevolking op arbeidsleeftijd (2011)



Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

wel de 'beschikbare' arbeidsreserve genoemd. In Vlaanderen bedroeg de werkloosheidsgraad 4,3% in 2011. De werkloosheid(sgraad) geeft echter maar een deel van de 'potentiële' arbeidsreserve weer. Er wordt nog heel wat potentiële arbeidskracht en beschikbaar arbeidsvolume niet opgenomen bij de werkloosheidscijfers. Dit komt onder meer door de strenge ILO-definitie van werkloosheid. Zo worden bijvoorbeeld werkende personen die een deeltijdse job uitoefenen en meer uren willen werken, niet als (deeltijds) werkloos beschouwd. Daarnaast sluit de korte beschikbaarheidstermijn (van twee weken) werklozen uit die niet onmiddellijk beschikbaar zijn omdat ze bijvoorbeeld nog kinderopvang moeten regelen, hun studies of opleidingen nog moeten beëindigen of vrijwilligerswerk moeten afronden. Ook de zoektermijn van vier weken is zeer strikt, waardoor ook personen worden uitgesloten die eerder naar werk gezocht hebben, maar niet in de laatste vier weken omdat ze bijvoorbeeld het antwoord op een eerdere zoekactiviteit afwachten.

In wat volgt, gaan we op zoek naar de potentiële arbeidsreserve die niet via de klassieke arbeidsmarktindeling zichtbaar is. Het gaat enerzijds om werkenden die mits een efficiëntere benutting van de arbeidsuren ruimer ingezet kunnen worden, en anderzijds om niet-beroepsactieven die potentieel toch inzetbaar zijn. De donkere kaders in figuur 2 geven schematisch weer waar deze groepen zich

situëren in de bevolking. Hieronder gaan we dieper in op deze categorieën. Voor de bespreking ervan vertrekken we vanuit de drie hoofdgroepen die we in figuur 2 onderscheiden: de ondertewerkstelling, de latente arbeidsreserve en de andere inzetbare niet-beroepsactieven.

Ondertewerkstelling

Volgens de ILO-definities worden de personen zonder werk ondergebracht bij de werklozen en de personen die gedurende de referentieweek minstens een uur betaalde arbeid hebben verricht bij de werkenden. Bij de werkenden vinden we echter ook een aantal personen terug die niet volledig ingezet worden op de arbeidsmarkt. Om deze groep in kaart te brengen heeft de ILO het concept 'underemployment' of ondertewerkstelling ingevoerd. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen twee vormen van ondertewerkstelling: een misfit ('inadequate employment situations') en een tekort aan arbeidsuren ('time-related underemployment') (ILO, 1998). De eerste vorm van underemployment wijst op een misfit of een onevenwicht in de job. De werknemer wenst de huidige werksituatie te veranderen om redenen zoals onderbenutting van de vaardigheden, een laag inkomen of te veel arbeidsuren. De tweede vorm, zoals gedefinieerd door de ILO, heeft betrekking op een tekort in het volume

van de tewerkstelling, het gaat over werkenden die minder uren arbeid verrichten dan gewenst.

Volgens de ILO-definitie zijn er drie criteria waaraan voldaan moet worden om te spreken over *time-related underemployment*. De werknemer wil meer uren werken. Dit kan in het kader van de huidige job, door het vinden van een bijkomende betrekking of door een andere betrekking te zoeken met meer arbeidsuren. Naast de wens om meer uren te werken moet men ook beschikbaar zijn om dit te doen. Indien een andere betrekking wordt aangeboden, moet de werknemer binnen een bepaalde tijdsperiode kunnen beginnen met werken. Verder moet het totaal aantal gewerkte uren tijdens een bepaalde referentieperiode lager zijn dan een bepaalde drempel. Deze drempel kan verschillend

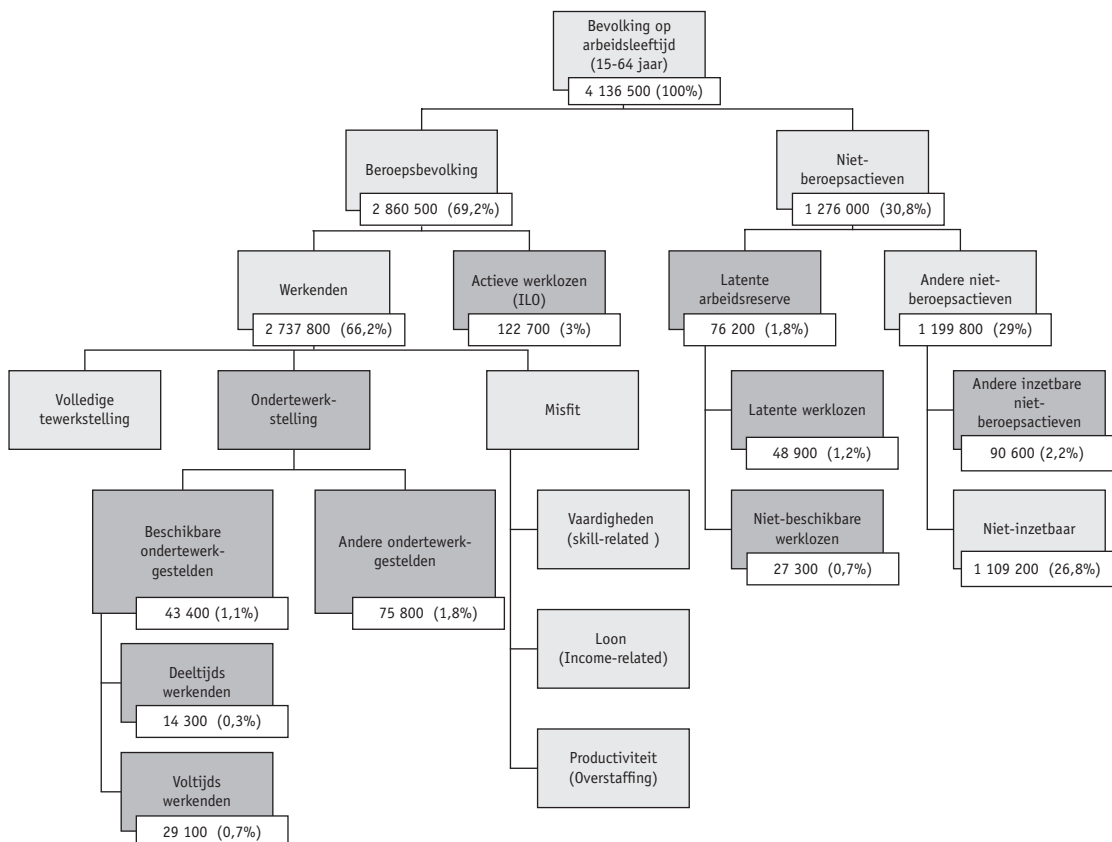
zijn per land. Enkel personen die minder werken dan de vooropgestelde drempel worden opgenomen in de berekening van *time-related underemployment*.

Aangezien we in deze bijdrage geïnteresseerd zijn in het zichtbaar maken van de potentiële arbeidsreserve zal enkel het tekort aan arbeidsuren verder meegenomen worden in de analyses. Deze groep wordt verder 'ondertewerkgestelden' genoemd. Alles wat met misfit te maken heeft, wordt buiten beschouwing gelaten, aangezien dit geen invloed heeft op de omvang van de potentiële arbeidsreserve.

Om de ondertewerkstelling in Vlaanderen in kaart te brengen, zullen we drie groepen bestuderen. Ten eerste zijn er de deeltijds werkenden die meer

Figuur 2.

Potentiële arbeidsreserve in Vlaanderen, aantal en aandeel (%) van de bevolking op arbeidsleeftijd (2011)¹



Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

uren willen werken en ook beschikbaar zijn om dat te doen. Naar analogie met de *underemployed parttime workers* zoals gedefinieerd door Eurostat (De la Fuente, 2011) leggen we hierbij geen drempel van aantal gewerkte uren op (zoals de ILO suggereert, zie hoger). In 2011 beantwoordden 14 300 deeltijds werkende Vlamingen aan deze criteria.

Ten tweede zijn er ook voltijdse werknemers die gedurende een bepaalde periode niet volledig ingezet worden op de arbeidsmarkt. Hiervoor kijken we naar de voltijds werkenden die tijdens de referentieweek minder uren werkten dan gewoonlijk omwille van economische redenen. Volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten waren er in 2011 29 100 voltijdse werknemers met een tijdelijke reductie van de arbeidsuren omwille van economische redenen.² Deze twee groepen vormen samen de *beschikbare ondertewerkgestelden* en omvatten 1,1% van de bevolking op arbeidsleeftijd.

Als derde groep zijn er de deeltijdse arbeidskrachten die meer uren willen werken, maar niet beschikbaar zijn om binnen de twee weken een andere betrekking te starten of voor wie niets bekend is over de beschikbaarheid. Deze groep beantwoordt niet aan de beschikbaarheidsvereisten die de Europese definitie van *underemployed parttime workers* oplegt, maar is desondanks wel bereid om meer uren te presteren. We noemen deze groep de *andere ondertewerkgestelden*. Deze groep bevatte 75 800 Vlamingen of 1,8% van de bevolking op arbeidsleeftijd.

Op basis van deze drie groepen stelden we vast dat in 2011 in totaal 119 300 werkenden (2,9% van de bevolking op arbeidsleeftijd) niet volledig ingezet waren op de arbeidsmarkt in Vlaanderen en in aanmerking kwamen om meer arbeidsuren te presteren.

Latente arbeidsreserve

Naast het onderbenut arbeidspotentieel bij de werkende beroepsbevolking kunnen we ook kijken naar de niet-beroepsactieven. Een deel van de niet-beroepsactieve bevolking voldoet niet aan alle criteria om onder de officiële werkloosheidsdefinitie geplaatst te worden, met name geen job uitoefenen, actief op zoek zijn naar werk en onmiddellijk beschikbaar zijn. Hoewel deze groep niet beantwoordt aan het vooropgestelde profiel van een actieve werkloze, zijn er veel karakteristieke gemeenschappelijk en is deze groep niet volledig losgekoppeld van de arbeidsmarkt. In dat geval spreken we over de 'latente arbeidsreserve'. Hierbij kunnen we een onderscheid maken tussen twee groepen: de latente werklozen en de niet-beschikbare werklozen (tabel 1).

De *latente werklozen* zijn de personen die geen werk hebben, wel beschikbaar zijn om te werken, maar desondanks niet op zoek zijn naar een job. Sommige werkzoekenden hebben de hoop opgegeven om een job te vinden omdat ze bijvoorbeeld niet over de juiste kwalificaties beschikken, geen werk in de nabije omgeving vinden, moeilijkheden hebben met de taal, of denken dat ze te jong of te oud zijn voor een bepaalde job. We kunnen hier spreken over ontmoedigde werklozen of *discouraged jobseekers*. Ook de economische verwachtingen kunnen ervoor zorgen dat men niet actief op zoek is naar een job. Denk bijvoorbeeld aan de ontmoedigde jongeren die nog een jaar extra studeren of wachten op betere tijden voordat ze actief op zoek gaan naar een job (*biding out*), omdat ze een negatief beeld hebben over hun kansen op de arbeidsmarkt (ILO, 2011). Het zoekgedrag wordt met andere woorden mee bepaald door de (gepercipiëerde) kansen op de arbeidsmarkt. Indien bepaalde omstandigheden wijzigen op de arbeidsmarkt, zou

Tabel 1.

Mate waarin groepen beantwoorden aan ILO-criteria over werkloosheid

	Geen job uitoefenen	Afgelopen vier weken actief naar werk gezocht	Beschikbaar binnen twee weken
Actieve werklozen (ILO)	X	X	X
Latente werklozen	X		X
Niet-beschikbare werklozen	X	X	

deze groep mogelijk wel op zoek gaan naar werk. Naast de ontmoedigde werklozen kan het ook gaan om personen die geen werk zoeken omwille van persoonlijke of familiale redenen. Hierbij kan de zorg voor eigen kinderen of andere afhankelijke personen een rol spelen. Bij Eurostat valt deze groep onder de noemer 'inactieven die wel beschikbaar zijn om te beginnen werken maar daarentegen niet actief op zoek zijn naar een job' (De la Fuente, 2011).

De *niet-beschikbare werklozen* hebben evenmin een job. In tegenstelling tot de latente werklozen zijn zij echter wel op zoek naar werk, maar niet meteen beschikbaar om te starten met een job. Studies dienen nog afgerond te worden, men neemt de zorg van de kinderen op zich, men is arbeidsongeschikt, enzovoort. De definiëring van deze groep stemt overeen met deze van 'inactieven die werk zoeken maar niet onmiddellijk beschikbaar zijn' bij Eurostat (De la Fuente, 2011).³

In 2011 waren er in Vlaanderen 48 900 latente werklozen en 27 300 niet-beschikbare werklozen. Er zijn kortom 76 200 niet-beroepsactieven die geen deel

uitmaken van de beroepsbevolking maar desondanks sterker verbonden zijn met de arbeidsmarkt dan andere niet-beroepsactieven. Dit komt overeen met 1,8% van de bevolking op arbeidsleeftijd.

Andere inzetbare niet-beroepsactieven

De latente arbeidsreserve omvat al bij al slechts een klein deel van de niet-beroepsactieve bevolking in Vlaanderen. Slechts 6% van de 1 276 000 niet-beroepsactieven kon op basis van de gehanteerde definities in deze groep ondergebracht worden. Het is daarnaast interessant om na te gaan wie de andere 1 199 800 niet-beroepsactieven juist zijn en of deze eveneens inzetbaar kunnen zijn op de arbeidsmarkt. Hiervoor gaan we na welke plaats zij zichzelf toekennen op de arbeidsmarkt. Dit doen we op basis van de subjectieve invulling van het sociaal-economisch statuut gedurende de referentieweek (figuur 3).⁴

Het grootste deel van de overige niet-beroepsactieve bevolking plaatst zichzelf bij de studenten, met name 465 900 personen. Andere omvangrijke groepen zijn de vervroegd (brug)gepensioneerden

Figuur 3.

Opsplitsing van de categorie 'andere niet-beroepsactieven' op basis van de subjectieve invulling van het sociaal-economisch statuut (Vlaanderen, 2011)

Niet-beroepsactieven (1 276 000)							
Latente arbeidsreserve (76 200)	Andere niet-beroepsactieven (1 199 800)						
Andere inzetbare niet-beroepsactieven (90 600)				Niet-beroepsactieven (1 109 200)			
Werkend (10 600)	Werkloos (60 400)	Vervulling van huishoudelijke taken omwille van gebrek aan of te dure opvang (19 600)	Vervulling van huishoudelijke taken omwille van andere redenen (178 000)	Student (465 900)	Vervroegd en brugpensioenen (271 200)	Arbeidsongeschikt (172 500)	Andere niet-beroepsactieven (21 600)

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

(271 200 personen) en de arbeidsongeschikten (172 500 personen). Samen behelpten zij 443 700 niet-beroepsactieven. Deze personen geven met hun statuut zelf aan dat ze ver van de arbeidsmarkt staan, en dus moeilijk activeerbaar zijn. Aangezien zij noch op basis van objectieve criteria, noch op basis van hun subjectieve invulling een band met de arbeidsmarkt vertonen, worden deze personen buiten beschouwing gelaten bij de inventarisatie van de potentiële arbeidsreserve. Ook de 21 600 andere niet-beroepsactieven en een deel van de huismoeders en -vaders blijven hier buiten beeld. Die laatste groep omvat 178 000 personen die het eigen huishouden verzorgen maar hiervoor *geen* gebrek aan of te dure opvang als reden opgeven.

Groepen die wel in aanmerking komen als potentiële arbeidsreserve zijn de niet-beroepsactieven die zichzelf zien als werkend (10 600 personen) of werkloos (60 400 personen). Zij voldoen weliswaar niet aan de ILO-criteria om als werkend of werkloos bestempeld te worden, maar percipiëren zichzelf wel zo. Daarbij komen ook de huismoeders of -vaders die de zorg voor de eigen kinderen of andere afhankelijke personen op zich nemen omwille van een gebrek aan of te dure opvang (19 600 personen). Indien deze opvang wel mogelijk of betaalbaar wordt, zijn zij wellicht meer bereid om zich aan te bieden op de arbeidsmarkt. Deze groep is dus mits de nodige aanpassingen inzetbaar. Op basis van deze indeling kan de potentiële arbeidsreserve uitgebreid worden met in totaal 90 600 *andere inzetbare niet-beroepsactieven* (2,2% van de Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd).

De potentiële arbeidsreserve in zes indicatoren

Om de impact van deze ruime benadering van de potentiële arbeidsreserve te tonen, opteren we voor een geïntegreerde aanpak. Hiervoor baseren we ons op de methodologie van het US Bureau of Labor Statistics (BLS). Het BLS hanteert een reeks van indicatoren, gaande van een enge tot een brede definitie van arbeidsreserve (Bregger & Haugen, 1995).⁵ In tabel 2 wordt de potentiële arbeidsreserve stap voor stap uitgebreid, beginnend bij WSE-1 met de klassieke werkloosheidsgraad, tot WSE-6 dat de potentiële arbeidsreserve in ruimste zin omvat.

In 2011 werden 122 700 actieve werklozen geteld in Vlaanderen, de werkloosheidsgraad bedroeg 4,3% (WSE-1). Bij WSE-2 worden naast de actieve werklozen ook de 48 900 latente werklozen meegeteld, en bij WSE-3 de 27 300 niet-beschikbare werklozen. Aangezien de latente werklozen en niet-beschikbare werklozen niet tot de beroepsbevolking behoren, worden deze zowel in de teller als in de noemer toegevoegd. Op deze manier stijgt de potentiële arbeidsreserve naar 6,8% van de ruimer gedefinieerde beroepsbevolking (die op dit niveau bestaat uit de 'gewone' beroepsbevolking plus de latente en niet-beschikbare werklozen). In de vierde en vijfde stap worden de 43 400 beschikbare ondertewerkgestelden en 75 800 andere ondertewerkgestelden opgenomen en krijgen we een verruiming van de potentiële arbeidsreserve tot maar liefst 10,8%. Dit is al een ruime verdubbeling van de klassieke werkloosheidsgraad. In de laatste stap tellen we ook de andere niet-beroepsactieven erbij die volgens de objectieve aspecten niet naar boven komen als mogelijk inzetbaar, maar desondanks wel zelf aangeven nog een zekere band met de arbeidsmarkt te ervaren. Op basis van deze geïntegreerde aanpak liep de potentiële arbeidsreserve in de ruimste zin van het woord op tot 408 800 Vlamingen, wat overeen kwam met 13,5% van de 'ruimst' gedefinieerde beroepsbevolking (bestaande uit de gewone beroepsbevolking plus alle niet-beroepsactieven die tot de potentiële arbeidsreserve behoren). Er is met andere woorden nog een grote groep in de bevolking die mits bepaalde maatregelen potentieel ingezet – of ruimer ingezet – kan worden op de arbeidsmarkt. De impact van de ruimer bemeten arbeidsreserve op de werkzaamheidsgraad en op het arbeidsvolume wordt gerapporteerd in een uitgebreider WSE-rapport (nog te verschijnen).

Socio-demografische kenmerken van de potentiële arbeidsreserve

Nu we een duidelijk beeld hebben over waar de potentiële arbeidsreserve zich situeert in de bevolking op arbeidsleeftijd, is het ook interessant om na te gaan wie deze personen zijn. In tabel 3 wordt de potentiële arbeidsreserve in beeld gebracht met betrekking tot een aantal socio-demografische kenmerken.

Een eerste vaststelling is dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn in de groepen die nog aangeboord

kunnen worden om het arbeidsaanbod te verruimen. Van de ondertewerkgestelde arbeidskrachten was 64,4% een vrouw. In de beroepsbevolking vertegenwoordigden zij slechts 45,9%. Vrouwen nemen vooral de overhand wanneer het gaat over ondertewerkstelling in een deeltijdse baan. Wanneer het gaat om ondertewerkstelling bij voltijds werkenden vormen mannen de meerderheid. Omdat mannen meer dan vrouwen in conjunctuurgevoelige sectoren werken, worden zij vaker geconfronteerd met een reductie van het aantal arbeidsuren bij een economische achteruitgang. Ze zijn dan tijdelijk ondertewerkgesteld omwille van economische redenen. Indien we kijken naar de potentiële

arbeidsreserve bij de niet-beroepsactieven, nemen de vrouwen ook daar de overhand. 54,2% van de latente arbeidsreserve en 72,7% van de andere inzetbare niet-beroepsactieven waren vrouwen.

Op basis van onderwijsniveau zijn er eveneens duidelijke verschillen. De laaggeschoolden⁶ zijn oververtegenwoordigd bij de actieve werklozen (38,7%) en de ondertewerkgestelden (25,8%) in vergelijking met de beroepsbevolking (19,1%). Ook bij de niet-beroepsactieven nemen ze de overhand (39,6% bij de latente arbeidsreserve en 53,4% bij de andere inzetbare niet-beroepsactieven). Bij de ondertewerkstelling zijn ook de middengeschoolden

Tabel 2.

Reeks van indicatoren (WSE-1 tot WSE-6) om de potentiële arbeidsreserve in kaart te brengen (Vlaanderen, 2011)

		Aantal doelgroep (n)	Teller: potentiële arbeidsreserve (n)	Noemer: potentiële beroepsbevolking (n)	Indicator (%)
WSE-1	Aandeel actieve werklozen in de beroepsbevolking (ILO-werkloosheidsgraad)	122 700	122 700	2 860 500	4,3
WSE-2	Aandeel actieve werklozen en latente werklozen in de beroepsbevolking waar de latente werklozen bij worden opgeteld	48 900	171 600 (+48 900)	2 909 300 (+48 900)	5,9
WSE-3	Aandeel actieve werklozen, latente werklozen en niet-beschikbare werklozen in de beroepsbevolking waar de latente werklozen en niet-beschikbare werklozen bij worden opgeteld	27 300	198 900 (+27 300)	2 936 700 (+27 300)	6,8
WSE-4	Aandeel actieve werklozen, latente werklozen, niet-beschikbare werklozen en beschikbare ondertewerkgestelden in de beroepsbevolking waar de latente werklozen en niet-beschikbare werklozen bij worden opgeteld	43 400	242 300 (+43 400)	2 936 700	8,3
WSE-5	Aandeel actieve werklozen, latente werklozen, niet-beschikbare werklozen, beschikbare ondertewerkgestelden en andere ondertewerkgestelden in de beroepsbevolking waar de latente werklozen en niet-beschikbare werklozen bij worden opgeteld	75 800	318 200 (+75 800)	2 936 700	10,8
WSE-6	Aandeel actieve werklozen, latente werklozen, niet-beschikbare werklozen, beschikbare ondertewerkgestelden, andere ondertewerkgestelden en andere inzetbare niet-beroepsactieven in de beroepsbevolking waar de latente werklozen, niet-beschikbare werklozen en andere inzetbare niet-beroepsactieven bij worden opgeteld	90 600	408 800 (+90 600)	3 027 300 (+90 600)	13,5

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

oververtegenwoordigd. Zo liep het aandeel middengeschoolden in deze categorie op tot 47,2%, tegenover 41,5% in de beroepsbevolking. De hogeschoolden zijn daarentegen in alle groepen van de potentiële arbeidsreserve ondervertegenwoordigd in vergelijking met hun aandeel in de beroepsbevolking of de totale bevolking op arbeidsleeftijd. Dit duidt er op dat zij efficiënter ingezet worden op de arbeidsmarkt dan de andere onderwijsniveaus.

Indien we verschillende leeftijdsgroepen differentiëren, zien we dat jongeren in de totale bevolking op arbeidsleeftijd 17,8% vertegenwoordigden. Bij de actieve werklozen steeg dit percentage naar 25,7% en bij de latente arbeidsreserve zelfs naar 28,9%. Het hoge aandeel jongeren in de latente arbeidsreserve sluit aan bij de bevindingen van voorgaand onderzoek (ILO, 2011). Heel wat jongeren stellen hun intrede op de arbeidsmarkt uit omdat ze

hun kansen op de arbeidsmarkt negatief inschatten (ontmoedigde werklozen). Vijftigplussers zijn dan weer oververtegenwoordigd bij de andere inzetbare niet-beroepsactieven (54,4%). Het gaat hierbij voornamelijk over niet-beroepsactieven die zichzelf wel zien als werkloos, maar niet aan de vereiste criteria voldoen om als ILO-werkloos bestempeld te worden. Ze hebben de laatste vier weken niet naar een job gezocht en zijn niet beschikbaar om binnen de twee weken te starten.

Personen met een niet-Europese nationaliteit zijn ten aanzien van hun proportie in de totale bevolking vooral oververtegenwoordigd bij de actieve werklozen en de niet-beroepsactieven. Waar we bij de totale bevolking op arbeidsleeftijd maar 2,7% niet-Europeanen telden, was dit bij de actieve werklozen en bij de latente arbeidsreserve telkens bijna 10% en bij de andere inzetbare niet-beroepsactieven 7%.

Tabel 3.

Potentiële arbeidsreserve opgesplitst naar persoonskenmerken (Vlaanderen, 2011)

	Totale bevolking op arbeidsleeftijd	Beroepsbevolking	Actieve werklozen (ILO)	Ondertewerkgestelden	Latente arbeidsreserve	Andere inzetbare niet-beroepsactieven
Totaal (aantallen)						
15-64-jarigen	4 136 500	2 860 500	122 700	119 300	76 200	90 600
25-64-jarigen ^a	3 398 400	2 612 000	91 200	100 300	54 200	84 200
Geslacht (%)						
Man	50,5	54,1	53,4	35,6	45,8	27,3
Vrouw	49,5	45,9	46,6	64,4	54,2	72,7
Onderwijsniveau^a (%)						
Laaggeschoold	26,2	19,1	38,7	25,8	39,6	53,4
Middengeschoold	39,5	41,5	37,3	47,2	35,2	34,0
Hooggeschoold	34,3	39,4	24,0	27,0	25,1	12,6
Leeftijd (%)						
< 25jaar	17,8	8,7	25,7	15,9	28,9	7,0
25-49 jaar	51,6	66,8	55	67,1	47,9	38,6
> 49jaar	30,5	24,5	19,3	17,0	23,1	54,4
Nationaliteit (%)						
Europees (incl. Belgen)	97,3	97,9	90,2	95,6	90,1	93,0
Niet Europees	2,7	2,1	9,8	4,4	9,9	7,0
Handicap (%)						
Met handicap	12,3	7,4	16,6	9,5	23,5	28,0
Zonder handicap	87,7	92,6	83,4	90,5	76,5	72,0

Noten: a. Voor de opsplitsing naar onderwijsniveau wordt de bevolking van 25 tot 64 jaar bekeken omdat jongeren (15-24 jaar) hun studies doorgaans nog niet hebben afgerond. Voor alle andere groepen gaat het om de 15- tot 64-jarigen.

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK (Bewerking Steunpunt WSE)

Ditzelfde beeld komt naar voren bij de personen met een handicap. Het aandeel personen met een handicap ligt bij actieve werklozen (16,6%), en vooral bij de latente arbeidsreserve en de andere inzetbare niet-beroepsactieven (respectievelijk 23,5% en 28%) opmerkelijk hoger dan hun aandeel in de totale bevolking op arbeidsleeftijd (12,3%).

Conclusie

Samenvattend kunnen we stellen dat er in de bevolking op arbeidsleeftijd nog heel wat potentiële arbeidskrachten verborgen zitten die geen deel uitmaken van de arbeidsreserve in de klassieke arbeidsmarktopdeling. 119 300 werkenden, of 2,9% van de 15- tot 64-jarige bevolking, oefenden een job uit waarbij het aantal gepresteerde uren niet beantwoordde aan de gewenste of gewoonlijke arbeidsduur. Zij zijn dan ook potentieel beschikbaar om meer uren te presteren en kunnen bijdragen aan een verhoging van het arbeidsvolume. Ook bij de niet-beroepsactieven kunnen we nog groepen identificeren die de band met de arbeidsmarkt niet helemaal verbroken hebben. In 2011 ging het in Vlaanderen over 166 800 personen die op dat moment niet bij de beroepsbevolking werden ondergebracht (4% van alle 15- tot 64-jarigen). Vooral de vrouwen en de kansengroepen zijn oververtegenwoordigd bij de potentiële arbeidsreserve. Dit duidt er op dat zij relatief minder efficiënt ingezet worden op de arbeidsmarkt dan de andere groepen.

Om de impact van de ruimer bemeten arbeidsreserve aan te tonen, hebben we een reeks van indicatoren ontwikkeld waarin we stap voor stap het potentiële aanbod op de arbeidsmarkt verruimen. Zo komen we in Vlaanderen tot een arbeidsreserve van 4,3% van de beroepsbevolking wanneer de traditionele definitie gehanteerd wordt, met name de ILO-werkloosheidsgraad (WSE-1). Indien echter de potentiële arbeidsreserve in de ruimste zin van het woord geïntegreerd wordt, krijgen we een ruime verdrievoudiging tot 13,5% van de (verruimde) beroepsbevolking (WSE-6).

Er is met andere woorden nog een aanzienlijk potentieel arbeidsaanbod dat niet zichtbaar is met de strikte werkloosheidsdefinitie van de Internationale Arbeidsorganisatie (122 700 ILO-werklozen). Het

gaat hierbij om een ruime arbeidsreserve van bijna 409 000 personen die mits bijkomende faciliteiten of gerichte ondersteuning (ruimer) inzetbaar kunnen zijn op de arbeidsmarkt. Om dit potentieel ook effectief te benutten, moet uiteraard ook de arbeidsvraag voldoende aantrekken. Dit zal gezien de huidige economische context echter geen sinecure zijn.

Michelle Sourbron

Wim Herremans

Luc Sels

Steunpunt WSE

Noten

1. Omwille van een tijdreeksbreuk in 2011 zijn de cijfers niet vergelijkbaar met de voorgaande jaren. In de jaren voorafgaand aan 2011 werd de vraag of de respondent op zoek is naar werk niet expliciet gelinkt aan een bepaalde periode of tijdspanne. Vanaf 2011 heeft de vraag betrekking op de referentiemaand. Aangezien deze vraag een van de criteria is om te bepalen of een niet-werkend persoon ILO-werkloos of niet-beroepsactief is, zijn de resultaten over de werkloze en inactieve bevolking in 2011 niet volledig vergelijkbaar met voorgaande jaren.
2. De RVA telde in 2011 86 000 tijdelijk werklozen in Vlaanderen. Het gaat hier echter niet alleen om 'economisch' werklozen, maar om een ruimere groep van werknemers van wie de arbeidsovereenkomst tijdelijk is geschorst (voor de redenen overmacht, technische stoornis, slecht weer, economische redenen, jaarlijkse vakantie, staking/lock-out). Het gaat hier bovendien om het aantal 'fysieke eenheden' (aantal betalingen), waardoor dubbelstellingen mogelijk zijn.
3. Onder de niet-beschikbare werklozen vallen hoofdzakelijk personen die gedurende de laatste vier weken actief naar werk zochten, maar niet beschikbaar zijn om binnen de twee weken te starten. In navolging van Eurostat (De la Fuente, 2011) worden nog drie andere groepen onder deze categorie geplaatst aangezien deze hier dicht bij aanleunen. Het gaat meer bepaald om de personen die een job gevonden hebben die binnen de drie maanden start en niet beschikbaar zijn om binnen de twee weken te beginnen werken, de personen die een job gevonden hebben die over meer dan drie maanden begint en als laatste de personen die gedurende de laatste vier weken enkel passief naar werk zochten en beschikbaar zijn om binnen de twee weken te beginnen werken.

4. Deze subjectieve invulling verschilt van de voorgaande arbeidssituaties die gebaseerd zijn op objectieve, meetbare aspecten.
5. We hebben deze ranking weliswaar niet helemaal overgenomen, aangezien niet alle gedefinieerde groepen beschikbaar zijn in de data en we een aantal bijkomende groepen in kaart brengen.
6. Maximaal tweede graad secundair onderwijs.

Bibliografie

- Bregger, J.E. & Haugen, S.E. 1995. BLS introduces new range of alternate unemployment indicators. *Monthly Labor Review*, 19-26.
- De la Fuente, A. 2011. New measures of labour market attachment. 3 new Eurostat indicators to supplement the unemployment rate. *Statistics in Focus. Population and Social Conditions*, 57.
- ILO 1998. *Resolution concerning the measurement of underemployment and inadequate employment situations, adopted by the Sixteenth International Conference of Labour Statisticians*. Geneva: International Labour Office.
- ILO. 2011. *Global employment trends for youth: 2011 update*. Geneva: International Labour Office.